

„NUMERUS VALACHICUS«

II.

VAJDA SÁNDOR AKCIÓJA

EZ ÉVI FEBRUÁR HUSZONÖTÖDIKÉN gyűlés volt a kolozsvári román operaházban, melyen Vajda Sándor, több ízben« Románia miniszterelnöke és a nemzeti parasztpárt volt elnöke, akkor még a párt erdélyi elnöke, volt az egyedüli szónok: egy új, országos szervezkedés programját fejtette ki. Nagy közönség volt jelen, nemcsak Erdélyből, hanem a Regátból, Bukarestből is: volt miniszterek, képviselők, magasrangú tisztviselők és katonatisztek, tábornokok, az egyetem rektora. A gyülekezet nyilvánvalóan nem pártgyűlés volt, azon nemcsak a nemzeti parasztpárt tagjai, hanem ó és új liberálisok, Goga és Avarescu pártiak és töméntelen diákság volt jelen.

Délelőtti tizenegy órakor kezdett beszélni egy fáradt, öregnek látszó, őszbecsavarodott hajú ember, Vajda Sándor, és beszélt több mint két és félóra hosszáig s a közönség kitartóan, lelkesülten hallgatta.

Azon kezdte, hogy a kérdés, melynek megtárgyalására gyűltek össze, nem a napi politika, még kevésbé pártpolitika kérdése, hanem magának a nemzetnek, a nemzet jövő generációjának problémája.

A problémával, mint mondta, akkor találta magát szemben, mikor mint belügyminiszter az egyetemi ifjúság mozgalmával kellett hogy foglalkozzék, mikor rájött, hogy tüntetésekkel, brutalitással és botrányokkal az ifjúság sorsát, az új generáció jövőtlenségét, bizonytalanságát megoldani nem lehet. Anyák jártak nála, négy-öt egy napon, és állást kértek állást kereső végzett fiaik számára. „Ha akar, tud adni“, sírdogáltak s rajta, Vajdán, a tehetetlenség olyan nyomasztó érzése vett erőt, hogy az uralkodó elé akart menni: Felség, nem bírom tovább!

A helyzetet vizsgálva jött reá, hogy a román ifjúság nincs úgy elhelyezve, ahogy lehetne; hogy például az ipari vállalatok, gyárak nem alkalmaznak román nemzetiségű alkalmazottakat, tisztviselőket, még olyan számban sem, ami megközelítené a románság számarányát. Körrendeletben fordult tehát 150 ipari vállalathoz, kérve, hogy legalább a nemzetiségi arány mértékében alkalmazzanak románokat. „Számba se vettek; két választ kaptam összesen, ellenben elmondtak sötét, reakciós alaknak, aki nem tart lépést a demokrácia haladásával.“ Az ipari vállalatok, munkaadók tapasztalata t. i., mint több vállalati igazgató mondta, az, hogy a románok nem jó munká-

sok, nem dolgoznak. E hazugság következtében, mert valóban, — mondta Vajda, — a románok tehetségesebbek, mint a kisebbségek összevéve Romániában az alkalmazottak két kategóriája alakult ki: a kisebbségek, minden joggal felruházva és a jogtalanok, a fajrománság.

Bizonyítja e helyzetet a statisztika, bizonyítják a tények és Vajda táblázatokkal és hosszú statisztikai oszlopokkal mutatta ezt be.

Elsősorban az egyetemeket, azoknak orvosképzését vette elő. Az évek folyamán igaz, hogy az orvosi fakultásokról valamennyire kiszorultak az „idegenek“, de ezzel nem értek el semmit, mert az egyetemek, különösen a bukaresti és a jassii, halommal nosztrifikálták a külföldön szerzett orvosi diplomákat; 1924 és 1934 közötti tíz év alatt 1257 diplomát nosztrifikáltak s e diplomáknak csak hét százaléka volt román, a többi nem román nemzetiségű diplomás tulajdona. Hogy a kisebbségek hogyan oszlottak meg a 93%-ban, azt nem mondta meg. Volt diploma a világ minden egyeteméről, Amerikától Konstantinápolyig, a „legmeglepőbb“ egy 1931-ben kelt és 1934-ben Bukarestben nosztrifikált Szegedről, ahol „valamiféle kolozsvári egyetem létezik in partibus infidelium“. E nosztrifikációs kártevés megakadályozása végett miniszterelnöksége korában rendeletet bocsátatott ki a kultuszminisztériummal, hogy diplomájuk nosztrifikálása előtt a diplomások kötelesek az összes orvosi szigorlatokat egy román egyetemen megismételni, de — tette hozzá — „naivak azok, akik azt hiszik, hogy ebben az országban a kormányrendeleteket valaki végrehajtja.“

Hasonló a helyzet a közélet más terén is.

Számbevette Vajda Bukarest nyolc legnagyobb vállalatánál az alkalmazottak nemzetiségét: külföldi és a román honosságú alkalmazottaik száma úgy aránylik, mint a 19 a 17-hez s az utóbbi arányszámban 3 a született román nemzetiségű, 2 szász és 12 zsidó; e vállalatok vezetőségében a tisztviselők 17.6 %-a román, 82.4%-a nem-román; a technikai tisztviselők 82%-a, a kereskedelmi alkalmazottak 88%-a nem-román. A Bánságban a „Fabrica de mánusi“, a „Valea minisului“, a „Nadrag-kaláni acélgyár“, a „Prohaska“, a „Dura“ stb. gyárnál nincs a vezetőségben egyetlen román sem alkalmazva. Temes-Torontálban 130 román és 200 nem román az ügyvédek száma; községi jegyző 82 román és 93 kisebbségi van; gyógyszerész 8 román, 72 nem-román; állatorvos 5 román, 30 nem-román s így tovább. Legcsodálatosabb a főváros helyzete, amit a legtöbben nem ismernek. „Budapest után ma a legnagyobb magyar város Bukarest“, állította Vajda. Bukarestben az 1929—1933 közötti években emelt épületek értéke kerek számban 17 milliárd lei s ebből 14 milliárd, azaz az érték 85 százaléka idegenek és csak a maradék van románok kezében. Azt persze Vajda sem állította, hogy a házépítő nem-románok magyarok volnának.

„Nem rossz tréfa-e, — kérdi ezek után Vajda — „hogy ilyen körülmények között Nagy-Romániáról beszélünk?“

„Nem vádoló sem kormányt, sem pártot, mindnyájan hibásak vagyunk: az állandó kormányváltás, pártviszálykodások; minket

csak az érdekel, hogy ki a nagyobb tolvaj, melyik kormány, melyik miniszter lopott többet?”

A románság inferioritása azonban nem áll meg a materiális világ számjainál. Az a körülmény főleg, hogy az ország fővárosa nem román, visszatükröződik társadalomban, irodalomban, művészetből.

E téren nézi legrosszabb szemmel a közvélemény az idegeneket s e téren a legnagyobb az idegenek, különösen a zsidók befolyása; sajtó és irodalom úgy elzsidósodott, hogy ma már maguknak a zsidóknak is érdekében áll, hogy illő határok közé próbáljuk szorítani.

Legyünk elragadtatva, kérdezte Vajda, egy irodalomtól, mely külsőjében gúnyja a román nyelvnek, tartalmában pedig nem egyéb, mint disznóság! A mi kultúránk ma perverzítésben kezdődik és abban végződik! S vájjon ennek a sajtónak, ennek az olcsó irodalomnak az előállítása, szerzés, kinyomatás, kifizeti-e magát? Valakinek érdekében kell hogy álljon, hogy ezt az irodalmár előállítsa és terjessze, hogy demoralizálja a román lelket, megmételje a román ifjúság erkölcsét, amelynek légkörében az igazi költő nem bír a román nép lelkéhez férközni.

Itt van — mondotta Vajda példaképpen — « egy költőnk, Cotruf. Ki ismeri? Önök sem. Miért? Vegye elő valaki az újságokat, a folyóiratok kritikáit: sehol egy szó sincs róla, mert költészete az oláh nép, a „neam de valah“ erejének kifejezője; azért nem szabad, hogy létezzék Nagy-Romániában, azért van neve átok alatt, mert az oláh nemzet lelkét képviseli.

Ézek után Vajda, anélkül hogy megnevezte és elkülönítette volna az „idegeneket“, magyart, németet, orosz, zsidót, hogy mindezen befolyásért, a románoknak a közéletből való kiszorításáért melyiket vádolja, rátért a kisebbségek jogi helyzetére: a „híres“ kisebbségi szerződésre.

„A román állam“, — állította a leghalványabb pirulás nélkül — „bőkezűen megadott a kisebbségeknek mindent, ami a kisebbségi szerződésben van. Szeretném“ — tette hozzá, — „ha kisebbségi törvény is jönne létre, hogy megmondhassuk: ezek jogaitok, amiket az állam ad s ezzel szemben vagytok kötelesek lojális állampolgároknak lenni. Ma, ha egy durva zsandár megpofoz egy magyart, másnap meghallják Genfben s egész Európa visszhangzik tőle; ha ellenben egy román bánt, semmi sem történik. A kisebbségek pedig gyarapodnak és nincs semmi okuk panaszra.“

Századok küzdelme után a román nép megszabadult a magyar mágnások elnyomása alul, most a plutokrácia ült nyakára: lesz-e elég ereje, hogy meghódítsa végre az országot a maga számára?

„Mi az, amit mi követelünk?“ — kérdezte. — „Azt, hogy a román nép valahára elérje, hogy Nagy-Románia nem idegenek, hanem az ethnikai románok tulajdona legyen. Ethnikai arányt követelünk ipar, kereskedelem, iskolai oktatás terén: numerus valachicust. ‚Valachicust‘ nem ‚romanust‘, ‚clausust‘ vagy ‚nullust‘, hanem ‚valachicust‘: ez a szó tör elő az erdélyi román lelkének mélyéből, amelyhez életének legfontosabb eseményei fűződnek.“ „Ezért a szóért szen-

vedtem“, — fejezte be — „hatéves koromtól kezdve, evvel a szóval akartak bántani a magyar iskolában, hívott ‚vad oláhnak‘, ‚bűdös oláhnak‘ tanár és iskolatárs; ezért dolgoztam egész életemen keresztül, hogy e szó lealacsonyító értelmét dicsőségessé tegyem. Valach vagyok: — oláhnak születtem... Oláh állam kell nekünk a Dnyesztertől a Tiszáig, Máramarostól a Dunáig. Nincs román állampolgár, csak ethnikai valach. Hozzunk nemzeti frontot létre az országban, a jvalachok. nemzeti frontját. Destepta-te románé! Ébredj — tehát — oláh.“

RENDSZERTELEN S a politikai célt és eszközöket szabatosan meg nem jelölő beszéd volt ez az első, melyet követett több más, Temesvárt, Szebenben, Aradon, Csernovicban, nagyjában ugyanazzal a tartalommal, bővülve néha más és más részlettel. A legtöbb alkalommal szertefolyóan, általánosságban beszélt Vajda „kisebbségekről”; de március elején temesvári beszédében s egy ugyanabban az időben a cionista lapnak, az „Új Kelet“-nek adott interjújában főleg a zsidósággal foglalkozott, elkülönítve őket a valóságos, nemzeti kisebbségektől.

A zsidók — fejtegette — magyar uralom alatt mindig a kormányt támogatták s a kormánypártba tartoztak s most, Romániában, szintén azokhoz a pártokhoz csatlakoznak, melyek kormányképesek, melyek legjobban megfelelnek igényeiknek s amelyeknek kereteiben legjobban kielégíthetik azokat. Budapesten ma a magyarul hazafiaskodó zsidó mellét veri és revíziót követel s a határok ellen szónokol; Romániában a liberális és nemzeti-parasztpárti zsidók dicsekszenek románságukkal és antirevizionisták — míg érdekük úgy kívánja. Mindenesetre, akár orvos, akár ügyvéd, iparos vagy kereskedő, különbséget tesz zsidó és nem zsidó, román és saját fajtája között, amit leplezetlenül elárul abban a pillanatban, mikor munkaadásról van szó. Hiába keresztelkedik ki, vérét és vonzalmát nem változtatja meg a keresztvíz. Erdélyben a zsidóság egy része, a régi generáció, még a magyarokhoz húz, a Regátban románnak vallja magát.

Romániában ipart és kereskedelmet teljesen a kisebbségek (értsd: a zsidók) monopolizálnak s a kisebbségi ifjúság előnyösebb helyzetben van, mint a román. Mert — fejezte be elmékedését Vajda —» „a magyarnak két hazája van: Románia és Magyarország s ha nem érzi jól magát az egyikben, átmegy a másikba; így van a németekkel is. A zsidónak pláne számtalan hazája van, annak mindegy, hogy hol él. Míg a románok kisebbségiek voltak Erdélyben, nekik is két hazájuk volt, de most csak egy van, melyben meg kell hogy éljenek —¹ s mégis, az sem az övék.“

VAJDA SÁNDOR KISEBBSÉGI POLITIKÁJA nem itt, nem ezekkel a beszédekkel kezdődött. Magyargyűlölete régi, antiszemitizmus is az. De ennek a megbízhatatlan, alattomos, erőszakos politikusnak ahány beszéde és cselekedete, annyiféle irányú. Gyulafehérvárt ott volt 1918-ban és részese volt a rezolúcióknak, melyek teljes nemzeti szabadságot, egyenlőséget, autonómiát s mi mindent nem

ígérték a kisebbségeknek. De pár évre rá ő írta volt a „Pátriának“, „A mi győzelmünk“ című híres cikkét, amely véres szájjal izgatott a „magyarok, szászok, héberek, cigányok és egyebek“ ellen, akik állítólag az akkori kormány többségét „szállították“.

Később, 1928 tavaszán Aradon beszélt: „Én azt mondom, hogy a kisebbségek semmi kíméletet nem érdemelnek; azt mondom: üsd a magyart és üsd a zsidót, ha azt akard, hogy barátod legyen.“ De aztán így folytatta: „A nemzeti parasztpárt betű szerint ragaszkodik a gyulafehérvári rezolúciókhoz s ha kormányra jutunk, teljes egészükben érvényesíteni fogjuk. Nem a kisebbségek érdekében, mert hangsúlyozom, hogy a kisebbségek semmi kíméletet nem érdemelnek tőlünk, de megadjuk nekik összes jogait, mert azt akarjuk, hogy ebben az országban mindenki teljes jogú állampolgárnak érezze magát s nem akarjuk a kisebbségek erőszakos elnyomásával mestersegesen táplálni az alattomos irredentizmust.“

Három esztendeig volt nagyjában folyton kormányon a nemzeti parasztpárt és Vajda nem csinált semmit a kisebbségek érdekében. De mint bukott belügyminiszter, 1932 decemberében újra a kisebbségekről beszélt. Kolozsvárt leplezték le a párt helyiségeiben szobrát s akkor mondta szobrának szemébe: „Én nem változtam az utolsó tizennégy év alatt. Most is azt vallom, amit 1918-ban vallottam Gyulafehérvárt. Mi az egyesülés után komolyan kellene, hogy dolgozzunk s a kisebbségekkel szemben lojális magatartást kell hogy tanúsítsunk, hogy azok nem csak testben, hanem lélekben is hozzánk tartozzanak. Nem elég, hogy csak a törvények előtt legyenek egyenlők, más vonatkozásban is itthon kell hogy érmék magukat. Mi nem folytathatjuk azt a kisebbségi politikát, amely a monarchia összeomlásához vezetett.“ De e szép beszédnek különös kommentárja volt az a rövid kijelentése, amit egy újságíró előtt tett: „Jegyezzék meg a kisebbségek, hogy Vajda Sándor becsületes ember, de Bánffy Dezső megyéjéből való“ s ugyanabban az időben határt húzott kisebbség és kisebbség között: véleménye szerint „az államérdek keretei között minden jellemes kisebbségnek meg kell adni azt a szabadságot, amihez joga van“, de sajnos, nem mondta meg, hogy melyek Romániában a „jellemes“ kisebbségek. A szabadságot is úgy értelmezte, hogy csak tanulják meg a nemzetiségek az állam nyelvét s a román nép próbáljon a kisebbséginél magasabb kultúrát kitermelni, mert ez az egyetlen mód a kisebbségeknek az állam kereteibe való beolvadására.

Ha még egy további év múlva elhangzott beszédét vesszük elő, azt gondolhatjuk, hogy a magyarok talán a „jellemes“ kisebbségek közé számíthatók, mert azokkal kész szeretetteljesen bánni. 1933 novemberében nagy ünnepségek voltak Kolozsvárt: a görög katolikus katedrális szentelték fel és mezőgazdasági kiállítást nyitottak meg. Az utóbbi alkalommal magát az uralkodót üdvözlötte Vajda: „Felségednek gazdag és nehéz öröksége van... Egy régi erdélyi mondás: „Erdély minden hitnek, a minden hittel szemben való teljes türelem országa.. Felséged jelenlétével bizonyítja, hogy megért minden hitet, politikait, kulturálist, vallásit egyaránt. Nagy-Románia

megalakulásával el kell hogy felejtjük a múltat s csak a jövőt kell, hogy nézzük. Merüljön feledésbe 1848 március 15! Merüljön feledésbe a memorandisták pere. Nem akarunk pert a más vallásúakkal és más nyelvűekkel szemben. Testvériséget akarunk, valamennyinek az egyesítését.“

Egy fél év múlva azonban nemcsak a memorandumot felejtette el, hanem a testvériségre való felszólítást is. Marosvásárhelyt beszélte a megyei választások alkalmával s nagy harcra szólította fel híveit nemcsak a kormány, hanem a magyarok ellen. „Egy államban sincs a magyar kisebbségeknek olyan jó dolga, mint Romániában“, — mondta. „Teljes szabadságot élveznek, egyenlő elbánásban van részük iskolai, egyházi téren, nyelvük használatában senki sem zavarja, mégis Budapest felé sandítanak, oda járnak panaszkodni sorsuk miatt s így próbálják kompromittálni államunkat. Román kötelesség, hogy ezt a rágalmazást hadjáratot és kisebbségi intrikát ellensúlyozza.“

Aztán jött 1934 nyarán a „numerus“ első felcsillanása. „Követeljük“, —« mondta Aradon a párt gyűlésén — „hogy az állam munkájában a román elem ethnikai számarányának megfelelően legyen képviselve. A demokráciát nem állampolgárság, hanem a román ethnikum arányában magyarazzuk.“

Másnap, hogy ezt a beszédét elmondta, a kolozsvári „Ellenzék“ vezércikket írt Vajdáról. „Ezek után kár egy percig is komolyan venni Vajdát. Nem érdemes bíbelődni nyilatkozataival. Csak beszámolni kell róluk, példakép, elrettentésül. Igaza volt annak, aki nemrég mondta, hogy ez az ember nem igazából való, keménykötésű, állhatatos államférfiú; sőtalan szellemeskedésekkel, kis ármányok és apró cselszövések elbeszélésével, ellenmondások és paradoxonok bizonyításával fecsérli az időt... Most már értjük, miért dédelgette a vasgárdát, miért állandósítja híveivel a párt válságát, a nemzetiségi túlzás apostoli tevékenységével fűszerezve megvéhédte szenvedélyeit... Csupa ellenmondás, kertelés, kétlelkűség “

Hogy Vajda Sándor hogyan lett ilyen kisebbségellenes, ilyen magyargyűlölő, annak forrásairól nincs miért, hogy szóljunk: a románság „ötven éven át folyt évezredek elnyomása“, —»mint Goga írta egyszer — magyarázza. De, — ha igaz — antiszemitizmusát sem csak a zsidóság romániai gazdasági, politikai és kulturális térhódítása okozta, hanem amint ő maga állítja, az is a magyar időkből való román irredentizmussal függ össze, honfitúi csalódásból ered.

Ez év márciusában megint a cionista „Új Kelet“-et választotta Vajda, hogy elmondja, hogy zsidógyűlöletének egyszerű oka az, hogy a zsidóságnál annak idején, a magyar uralom alatt folytatott irredenta küzdelmek idejében, nem találtak megértést: a zsidó kézben lévő sajtó Budapesten magyar sovinizta volt, a legtöbb bécsi lap pedig, a „Neue Freie Presse“, a „Neues Wiener Journal“, a „Tagblatt“ visszautasította, nem vállalta a Magyarország ellen szándékolt támadások közlését és Vajda Sándor egyedül a „Reichspost“ szerkesztőségében talált fegyvertársakat. Ezért lett ő antiszemita, egy magasztosabb erkölcsi érzésből.

Pár nap múlva az Adevéru kimutatta ennek a fantasztikus magyarázatnak a lehetetlenségét, de ezzel a polémiával nincs miért hogy foglalkozzunk.¹

NEMCSAK VAJDA numerus valachicusa nem volt neki magának új találmánya akkor, amikor ez év kezdetén harci riadóvá fújta s legfeljebb csak új nevet adott egy régi érzésének, hanem a törekvés, a cél maga sem volt új Romániában. A kisebbségek politikai, kulturális és főleg gazdasági háttérbe szorítása megkezdődött, amint valósággá vált Nagy-Románia. Kereskedelem és ipar, pénzügyi, bank- és kulturális politika az első pillanattól fogva magán viselte a kisebbség ellenességet, amit az utolsó évek gazdasági krízise csak intenzívebbé tett, de nem okozott. Még mint egyén sem vindikálhatja magának Vajda, — kivéve az elnevezést — a numerus követelését: vannak neki személyileg elődjei és a lényegét illetőleg is megelőzték törvényhozási intézkedések, ha nem is az általa kívánt mértékben és formában.

1933 tavasza volt, mikor Goga Octavian, a nemzeti agrárpárt vezére Craiovában beszédet mondott, melyben először dobta a közéletbe azt a ma közismert frázist, melyet Romániára alkalmazva így formulázott: „Románia a románoké“ „Mi nem vagyunk ember-evők“ —' kommentálta ezt a jelszót most nemrég a párt lapja, a »Tara Noastră“, — „s nem akarjuk mindenáron senki halálát; de anélkül, hogy árulást ne követnénk el, nem mondhatunk le a román elem védelméről azokkal szemben, akikkel a történelem kényszerúsége folytán meg kell, hogy osszuk földünket és kenyérünket“. Hogy kikkel kell, hogy az elnyomott román osztozzék kenyérben és földben, megmondta volt azt is Goga tumu-szeverini beszédében. Két fajtájuk van: az elsőbe tartoznak azok, akik haszonlesésből jöttek az országba a világháború után, megérezve ott a kereseti, a gazdagodást lehetőséget. Ezekkel szemben meg akarja állapítani, hogy ki honnan jött, mit csinál, honnan van vagyona s vissza akarja Őket küldeni oda, ahonnan jöttek. A magyarok kétségtelenül nem tartoznak ebbe a kategóriába. Nehéz is volna megállapítani, hogy a magyarok kiszipolyozták az országot és nagy gazdagságra tettek szert. A magyarok az idegeneknek másik kategóriájába tartoznak, abba, akiket a békeszerződés talált román földön. Ezekkel szemben az állam, — mondta Goga — igazán liberális szellemben viselkedett. Ezeknek hajlandó jogokat is adni, ha egy dolgot tudomásul vesznek: azt, hogy nincs joguk, hogy az ország ügyeibe avatkozzanak, mert az ország vezetése kizárólag az államfenntartó többségi nemzetet illeti meg.

Az európai új politikai fejlődésre alapított elméletre helyezkedve kezdte meg a tudományosság álarca alatt a kisebbségek elleni harcát Mihai Manoilescu, egyetemi tanár, volt pénzügyminiszter, a nemzeti bank volt kormányzója, aki egy füzetben, „Romania, stat corporativ“ és egy már négy év óta megjelenő folyóiratban, a „Lumea Noua“-ban hirdeti tudományát. Tanítása azon az ismert tételen nyugszik, hogy

¹ Adevéru, 1935 március 14.

³ 1935 február 6.

a XIX. század liberális demokráciája és liberális állama megbukott és helyét a XX. század nacionalizmusa és korporatív állama kell, hogy elfoglalja, melyben a liberális kapitalizmus helyébe a középkor pátriárkális céhszervezete lép. Egy ilyen alapokra fektetett román államban a kisebbségek automatikusan eltűnnek. „Mi nem vagyunk többnemzetiségű állam“, — írja könyvében — „mi román nemzeti állam vagyunk idegen kisebbségekkel. Ezeknek az idegen kisebbségeknek megvannak és a jövőben is meg kell, hogy legyenek jogaik: de az állam és közélet jellege nem lehet más, mint román“. A többségi és kisebbségi nemzetek viszonyát, írta Manoilescu a „Lumea“ egyik ezévi számában, nem gazdasági és társadalmi pozíciók szétrombolásával lehet elérni, arányosítással, kontingentálással, drákói rendelkezésekkel, hanem a javak elosztásának befolyásolásával. Minthogy a gazdasági élet az államtól függ, az állam pedig a románok kezében van: ingatlan politikával, a kiviteli rendszer szabályozásával, a vasúti tarifa alkalmazásával, az állami szállítások, a vámilletékek, a hitelforrások, az adózás rendezésével az állam elérheti, hogy az állami élet minden vonatkozása románná legyen. Az „államot kell meghódítani“, nem azért, hogy „numerus valachicust“ vagy „clausust“ iktasson törvénybe, hanem hogy megvalósítsa „a vállalatok tulajdonának ethnikai felosztásában a változást, amitől a városok és a föld tulajdonának helyes elosztása, amitől a falvak élete függ“. Könyvében és folyóiratában nem nyomtatta ki, de egy magyar újságírónak, aki érdeklődött nála a korporatív Románia kisebbségi politikája iránt, kijelentette, hogy a „korporatív államban kisebbség nem is létezhetik, mint kisebbség“.

A KÉRDÉS EZEK UTÁN az, hogy a numerikus alkalmazásnak, nevezzük azt claususnak, vagy valachicusnak, van-e jogosultsága és van-e lehetőség végrehajtására?

Mikor a világháború befejezése után a románok átvették az átcsatolt magyar területek felett az imperiumot, a közhivatalok legnagyobb-részét magyarok töltötték be. Az új román kormányzat e tisztviselőket, akár tettek esküt, akár nem, tömegesen üldözte ki Erdélyből s csak néhány hivatali ágna, ahol a képzett és gyakorlott magyar tisztviselőket nem tudták helyettesíteni, hagyták meg őket nagyobb számmal, akiket viszont az utolsó években, mikor a román iskolai proletariátus új generációja a közéletbe került, próbálnak, nyelvtudás hiányával vádolva, elüldözni. A folytonos vizsgáztatás eredménye azonban, úgy látszik, nem felelt meg a sovén várakozásnak s ezért nőtt mindjobban és mindnagyobb a lármás követelés a nemzetiségi arányszerinti alkalmazás törvényes szabályozására.¹

1934 nyarán tényleg létrejött egy törvény a „nemzeti munka védelméről“, de olyan szövegezéssel, mely teljesen lehetlenné teszi céljának és alkalmazhatásának megállapítását. A törvény 1. szakasza elrendeli, hogy minden ipari, kereskedelmi, bánya- vagy bankvállalat,

¹A romániai antirevizionista-mozgalom hivatalos folyóirata, a „Revue de Transylvanie“ múlt évi 3. száma terjedelmes cikket közölt a magyar alkalmazottak számáról és helyzetéről Aurel Gociman tollából: „Les fonctionnaires Hongrois de l'État Roumain“. De nem tudható, hogy teljesen hihetetlen és megbízhatatlannak látszó adatait honnan vette.

köteles munkásainak 80%-át és vezető személyzetének legalább 50%-át „románokból“ állítani össze; a román szöveg szerint: „intreprinderile sunt obligate să aibă personal român în proporție...“ E szöveg mellett a kérdés az, hogy a „román“ szó és az azzal a törvény indoklásában használt és szembeállított „strain“, idegen alatt kiket kell érteni? A „román“ szó alatt román állampolgárt, vagy román nemzetiséget; „strain“ alatt pedig Romániába települt külföldit, avagy a kisebbségeket, akiket a nyelvhasználat szintén ezzel a szóval hív? Ha a „román“ állampolgárt jelent és a „străin“ külföldit, akkor a percentuális arány nem vonatkozik a kisebbségekre, lévén ők is román állampolgárok; ha azonban a „román“ a román fajúakat jelenti s a „străin“ a kisebbségeket, akkor a törvény a kisebbségek ellen irányul s fel lesz használható, hogy azokat a kenyérkereső foglalkozásokból kiszorítsa.

A törvény szenátusi tárgyalása alkalmával Gyárfás Elemér kategorice meg is kérdezte ezt a minisztertől, hiteles interpretációt kérve. „Az alkotmány terminológiája szerint“, — mondta — „román. szó alatt az ország állampolgárai értetnek, tekintet nélkül származásukra, hójukra és vallásukra. Hiszem, hogy a törvény az alkotmányban meghatározott e jogi értelemben használja a kifejezést s nem fajvédő értelemben, mely a népi származást, a fajiságot veszi alapul.“ Gyárfás kérdésére Teodorescu ipar- és kereskedelemügyi miniszter azt felelte: „Világos, hogy a törvény a kitételt a szó alkotmányos értelmében használja“. A kisebbségi törvényhozók megnyugodtak, de ez évi január 23-án rendelet jelent meg a hivatalos lapban, mely minden vállalatot kötelezett, hogy összes alkalmazottairól két példányban kiállított kimutatást terjesszen a minisztériumba s a kérdőíven az „origine etnica“, a faji származást feltűntető kérdés is szerepel. Az erdélyi vállalatok közül sok ezt a rovatot kitöltetlenül hagyta, mert a nemzetiséghez való tartozás a személyes bevallás keretébe tartozik. E kitöltetlen kérdőíveket a hatóságok visszaküldték, azokra a vállalatokra pedig, melyeknek alkalmazottai számában nincs meg a törvényben megállapított 80%-os „román“ arány, súlyos pénzbírságokat róttak ki. A szatmári „Princz Testvérekre“ 200.000 leit, az aradi cukorgyárra ugyanannyit, a „Stolwerk“ gyárra 100.000 leit és másokra ugyanannyit, vagy kevesebbet. Nyilvánvaló, hogy a törvényt kisebbségellenes módon akarja alkalmazni a kormány.

Ha úgy alkalmazza, kérdés, hogy milyen: országos vagy regionális arányszámot fog-e tekintetbe venni a kormány? Ha a regionálist veszi, akkor talán még elviselhető lesz a kisebbségekre; de az országos arány alkalmazása katasztrofálissá válhatik. Az 1930-iki népszámlálás szerint az ország lakosságának állítólag 73%-a román és 27%-a kisebbségi, amiből 7.7% magyar, 4.6% zsidó, 4.3% német s a többi egyéb. Mi lesz, ha a 73%-os román arányt a 90%-os székely megyékben akarják alkalmazni? Köteles lesz egy háromszéki vagy csíkmezei vállalat székely munkásait 7%-ig elbocsátani és 80% oláhot importálni? Egészen elképzelhetetlennek látszik!

Akár így, akár úgy, a törvény mindenestre új teret nyit az „origine etnicával“ való garázdálkodásra. Kezdődni fog gazdasági téren is a származás vizsgálata, a névelemzés?

Az „AdevéruT. ez évi március 3-iki számában cikk jelent meg arról, hogy ezekután a nemzeti munka védelmével is kapcsolatba kerül, hogy kik tulajdonképpen az igazi románok, „adevärati románi“?

A hatóságok logikája szerint azok, — írja — akiknek felmenők román fajúak. De ha ezt a tételt elfogadjuk, — folytatja a lap — csodálatos eredményekre találunk. Van Romániában egy magántársaság, a „Societatea de Cultură macedo-romána“, melynek az a különös privilégiuma van, hogy államérvényes bizonyítványokat állíthat ki faji eredetéről annak, aki hozzája fordul és igazolja román fajú leszármazását. E társaság bizonyítványával kezében az illető minden nehézség nélkül megkapja a különben oly nehezen megszerezhető román állampolgárságot. Csakhogy, — kérdi a lap — hány ember van Romániában, kezdve a társadalmi élet piramisának csúcsán, aki ki tudja mutatni tiszta román származását! A moldovai nagy családok legtöbbje, például, örmény, vagy Nagy István vajda tatár telepítéséből való s nincs egy halom politikusunk, írónk, tanárunk, akik a ploeshtii és craiovai bulgár telepesektől származnak? S azok a románok, „akik a legvadabb nacionalisták, nem mind görög eredetűek, akik századokkal, sőt egynémelyik csak egy pár évtizeddel előbb telepedett le Romániában? Mit fogunk mindezekkel csinálni, — mert ha szigorúan vesszük logikánk következményeit, akkor ezeket mind ki kell zárni a román nemzetiségből, éppenúgy, mint a kisebbségeket, akik ellen a numerus clausus vagy valachicus villámaikat szórjuk. És csodálatos: éppen azok, akiknek román eredetük a leggyanúsabb, éppen azok a legsovinistábbak, éppen azok akarják leginkább felfalni a nem román eredetűeket; éppen ők azok, akik a jogot vindikálják maguknak, hogy mások nemzeti tisztaságát elismerjék, vagy megtagadják“.

EGY KÖVETKEZŐ, utolsó cikkben még azzal fogok foglalkozni, hogy a közéletben, a politikai pártok körében hogyan fogadták Vajda „numerus valachicusát“ és milyen következményekkel járt az saját pártjára nézve.

SZÁSZ ZSOMBOR

Folytatjuk